

**EUROOPA PARLAMENDI JA NÕUKOGU DIREKTIIV (EL) 2018/2002,**  
**11. detsember 2018,**  
**millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL, milles käsitletakse energiatõhusust**  
**(EMPs kohaldatav tekst)**

EUROOPA PARLAMENT JA EUROOPA LIIDU NÕUKOGU,

võttes arvesse Euroopa Liidu toimimise lepingut, eriti selle artikli 194 lõiget 2,

võttes arvesse Euroopa Komisjoni ettepanekut,

olles edastanud seadusandliku akti eelnõu liikmesriikide parlamentidele,

võttes arvesse Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamust <sup>(1)</sup>,

võttes arvesse Regioonide Komitee arvamust <sup>(2)</sup>,

toimides seadusandliku tavamenetluse kohaselt <sup>(3)</sup>

ning arvestades järgmist:

- (1) Energianõudluse vähendamine on üks komisjoni 25. veebruari 2015. aasta teatisega „Vastupidava energialiidu ja tulevikku suunatud kliimamuutuste poliitika raamstrateegia“ kehtestatud energialiidu strateegia viiest mõõtmest. Energiatõhususe parandamine kogu energiaahelas, kaasa arvatud energia tootmine, ülekanne, jaotus ja lõppkasutus, toob kasu keskkonnale, parandab õhukvaliteeti ja rahvatervist, vähendab kasvuhooonegaaside heidet, parandab energiatõhusust, vähendab sõltuvust energia impordist väljastpoolt liitu, vähendab kodumajapidamiste ja ettevõtjate energiakulu, leevendab energiaostuvõimetust, suurendab majanduses tervikuna konkurentsivõimet, tööhõivet ning elavdab majandustegevust, parandades seega kodanike elukvaliteeti. See on kooskõlas liidu poolt energialiidu raames ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste konverentsi 21. istungjärgu tulemusel sõlmitud 2015. aasta Pariisi kokkuleppe <sup>(4)</sup> („Pariisi kokkulepe“) raames võetud kohustustega hoida maailma keskmise temperatuuri tõus tööstusajastueelse tasemega võrreldes oluliselt alla 2 °C ning jätkata jõupingutusi temperatuuri tõusu piiramiseks 1,5 °C-ni võrreldes tööstusajastueelse tasemega.
- (2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2012/27/EL <sup>(5)</sup> on samm sellise energialiidu suunas, mille raames käsitletakse energiatõhusust omaette energiaallikana. Uute tarne- ja muudes poliitikavaldkondades kehtestatavate normide kindlaksmääramisel tuleks arvesse võtta energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet. Komisjon peaks tagama, et energiatõhusus ja tarbimiskaja saaksid konkureerida tootmisvõimsusega võrdsetel alustel. Energiatõhusust tuleb silmas pidada alati, kui tehakse energiasüsteemi kavandamist puudutavaid otsuseid või rahastamisotsuseid. Energiatõhususe parendusi tuleb alati teha, kui need on samaväärsetest turul pakutavatest lahendustest kulutasuvamad. See peaks andma liidule, eelkõige kodanikele ja ettevõtjatele, võimaluse kasutada ära energiatõhususe arvukaid eeliseid.
- (3) Energiatõhusust tuleks tulevastel liidu energiataristu investimisotsustes pidada keskselt elemendiks ja prioriteediks.
- (4) Ambitsioonika energiatõhususe eesmärgi saavutamiseks tuleb kõrvaldada tõkked, et soodustada investeerimist energiatõhususe meetmetesse. Üheks sammuks, mis annab kindlust ja hõlbustab energiatõhususe lepingute kasutamist, on Eurostati 19. septembri 2017. aasta selgitus selle kohta, kuidas kirjendada rahvamajanduse arvepidamises energiatõhususe lepinguid.

<sup>(1)</sup> ELT C 246, 28.7.2017, lk 42.

<sup>(2)</sup> ELT C 342, 12.10.2017, lk 119.

<sup>(3)</sup> Euroopa Parlamendi 13. novembri 2018. aasta seisukoht (*Euroopa Liidu Teatajas* seni avaldamata) ja nõukogu 4. detsembri 2018. aasta otsus.

<sup>(4)</sup> ELT L 282, 19.10.2016, lk 4.

<sup>(5)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/27/EL, milles käsitletakse energiatõhusust, muudetakse direktiive 2009/125/EÜ ja 2010/30/EL ning tunnistatakse kehtetuks direktiivid 2004/8/EÜ ja 2006/32/EÜ (ELT L 315, 14.11.2012, lk 1).

- (5) 2014. aasta 23. ja 24. oktoobril toimunud Euroopa Ülemkogu toetas 2030. aastaks seatud liidu tasandi 27 % energiatõhususeesmärgi läbivaatamist aastaks 2020, pidades silmas liidu tasandi 30 % eesmärki. Euroopa Parlament kutsus oma 15. detsembri 2015. aasta resolutsioonis Euroopa energialiidu suunas liikumise kohta komisjoni üles lisaks hindama 40 % energiatõhususeesmärgi täidetavust samal ajavahemikul. Seepärast on asjakohane muuta direktiivi 2012/27/EL, et kohandada seda 2030. aasta perspektiiviga.
- (6) Et liit täidaks liidu tasandil oma energiatõhususeesmärgid primaar- ja/või lõppenergia tarbimisena, tuleks selgelt sõnastada, et liidu 2030. aasta eesmärk on vähemalt 32,5 %. 2007. aasta prognooside kohaselt on 2030. aasta primaarenergia tarbimine 1 887 miljonit naftaekvivalenttonni ja lõppenergia tarbimine 1 416 miljonit naftaekvivalenttonni. Vähendamine 32,5 % annaks tulemuseks vastavalt 1 273 miljonit naftaekvivalenttonni ja 956 miljonit naftaekvivalenttonni. Komisjon peaks hindama kõnealust liidu 2020. aasta eesmärgiga samalaadset eesmärki, et seda hiljemalt 2023. aastaks suurendada juhul, kui kulud on oluliselt vähenenud või kui on vaja täita liidu rahvusvahelisi CO<sub>2</sub>-heite vähendamise kohustusi. 2020. ja 2030. aasta perspektiivis ei ole liikmesriikide tasandil siduvaid kohustusi ja jätkuvalt ei tohiks piirata liikmesriikide vabadust kehtestada riiklikud panused kas primaar- või lõppenergia tarbimise, primaar- või lõppenergia säästu või energiamahukusena. Liikmesriigid peaksid kehtestama oma riiklikud soovituslikud energiatõhususpanused, võttes arvesse, et liidu 2030. aasta energiatarbimine ei ületaks 1 273 miljonit naftaekvivalenttonni primaarenergia puhul ja/või 956 miljonit naftaekvivalenttonni lõppenergia puhul. See tähendab, et liidus tuleks primaarenergia tarbimist vähendada 26 % ja lõppenergia tarbimist 20 % võrreldes 2005. aasta tasemetega. Korrapäraselt tuleb hinnata liidu 2030. aasta eesmärgi saavutamiseks tehtavaid edusamme, see nähakse ette Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2018/1999 <sup>(1)</sup>.
- (7) Energiasüsteemide talitlustõhusust teataval ajahetkel mõjutab võime suunata võrku tõrgeteta ja paindlikult energiat, mis on toodetud eri allikatest, mille inerts ja kasutuselevõtu aeg on erinev. Nimetatud tõhususe suurendamine võimaldab taastuvenergiat paremini ära kasutada.
- (8) Energiatõhususe paranemine võib aidata suurendada majandustoodangut. Liikmesriikide ja liidu eesmärk peaks sõltumata majanduskasvu tasemest olema energiatarbimise vähendamine.
- (9) Liikmesriikide kohustus töötada välja pikaajalised strateegiad hoonete renoveerimise investeerimiseks ja hoonete renoveerimise hõlbustamiseks oma riigis ning teavitada sellest komisjoni jäetakse direktiivist 2012/27/EL välja ning lisatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2010/31/EL, <sup>(2)</sup> kuna see kohustus on kooskõlas liginullenergiאהoonete ehitamise ja hoonete CO<sub>2</sub>-heite vähendamise pikaajaliste kavadega.
- (10) Pidades silmas 2030. aasta kliima- ja energiaraamistikku, peaks direktiiviga 2012/27/EL kehtestatud energiasäästukohustus kehtima ka pärast 2020. aastat. Energiasäästukohustuse kehtivusaaja pikendamine pärast 2020. aastat suurendaks investorite jaoks stabiilsust ning soodustaks pikaajalisi investeringuid ja pikaajaliste energiatõhususmeetmete võtmist, näiteks hoonete põhjalik renoveerimine pikaajalise eesmärgiga hõlbustada olemasolevate hoonete kulutasuvat ümberehitamist liginullenergiאהooneteks. Energiasäästukohustusel on oluline roll kohalikul tasandil majanduskasvu saavutamisel ja töökohtade loomisel ning see kohustus tuleks liidu energia- ja kliimaeesmärkide saavutamise huvides säilitada, luues uusi võimalusi ja vähendades energiatarbimise sõltuvust majanduskasvust. Koostöö erasektoriga on tähtis selleks, et hinnata, millistel tingimustel oleks võimalik kaasata erasektori investeringuid energiatõhususe projektidesse, ja et töötada energiatõhususe valdkonnas välja uusi innovatsiooniga seotud tasuvuse mudeleid.
- (11) Energiatõhususe parandamise meetmetel on ühtlasi positiivne mõju õhukvaliteedile, kuna energiatõhusamad hooned aitavad vähendada nõudlust kütuste, sealhulgas tahkete kütuste järele. Energiatõhususe meetmed aitavad seega parandada nii sise- kui ka välisõhu kvaliteeti ning saavutada kulutõhusal viisil liidu õhukvaliteedipoliitika eesmarke, mis on sätestatud eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2016/2284 <sup>(3)</sup>.

<sup>(1)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 (vt käesoleva Euroopa Liidu Teataja lk 1).

<sup>(2)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. mai 2010. aasta direktiiv 2010/31/EL hoonete energiatõhususe kohta (ELT L 153, 18.6.2010, lk 13).

<sup>(3)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/2284, mis käsitleb teatavate õhusaasteainete riiklike heitkoguste vähendamist, millega muudetakse direktiivi 2003/35/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/81/EÜ (ELT L 344, 17.12.2016, lk 1).

- (12) Liikmesriigid peavad kogu kohustusperioodil 2021–2030 saavutama lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu, mis vastab uuele aastasele säästule vähemalt 0,8 % energia lõpptarbimisest. Kõnealuse nõude täitmiseks võib võtta uusi poliitikameetmeid, mis võetakse vastu järgmisel kohustusperioodil 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030, või uusi üksikmeetmeid, mis tulenevad poliitikameetmetest, mis on vastu võetud kas eelmisel perioodil või varem, tingimusel et neid üksikmeetmeid asutakse täitma uuel kohustusperioodil. Selleks peaks liikmesriikidel olema võimalik kasutada energiatõhususkohustuste süsteemi või alternatiivseid poliitika-meetmeid või mõlemaid. Lisaks tuleks pakkuda eri võimalusi, sealhulgas võimalust, et transpordis kasutatav energia lisatakse täielikult või osaliselt lähtestsenaariumi, et võimaldada liikmesriikidele paindlikkust energiasäästu koguse arvutamise viisi osas, tagades samal ajal, et saavutatakse nõutav lõppkasutuse kumulatiivne energiasääst, mis vastab vähemalt 0,8 %-le uuele aastasele säästule.
- (13) Oleks ebaproportsionaalne kehtestada selline nõue aga Küprosele ja Maltale. Nende väikeste saartel asuvate liikmesriikide energiaturgude eripära piirab oluliselt energiasäästukohustuse täitmiseks kasutatavaid meetmeid, näiteks vaid üks elektrienergia tarnija, maagaasivõrkude ning kaugkütte- ja kaugjahutussüsteemide puudumine, ning väikesed kütuse jaotusettevõtted. Sellele eripärale lisandub veel kõnealuste liikmesriikide energiaturgude väiksus. Seetõttu peaksid Küpros ja Malta perioodil 2021–2030 saavutama lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu, mis vastab uuele aastasele säästule 0,24 % energia lõpptarbimisest.
- (14) Energiatõhususkohustuste süsteemi kasutamise korral peaksid liikmesriigid määrama objektiivsete ja mittediskrimineerivate kriteeriumite alusel kohustatud isikud energiatarnijate, energia-jaemüügi- ja transpordikütusetarnijate või -jaemüüjate seast. Teatud jaemüüjate või tarnijarühmade määramist kohustatud isikuteks või nende sellest vabastamist ei tuleks pidada kokkusobimatuks mittediskrimineerimise põhimõttega. Seetõttu võivad liikmesriigid valida, kas kohustatud isiku saab määrata jaemüüjate või tarnijate või üksnes nende teatud rühmade seast.
- (15) Lõppkasutuse energiasäästu kohustuse täitmisel võib võtta arvesse liikmesriikide transpordi energiatõhususe parandamise meetmeid. Sellised meetmed hõlmavad poliitikameetmeid, millega muu hulgas edendatakse tõhusamaid sõidukeid, üleminekut jalgratta kasutamisele, jalgsi käimisele ja ühistranspordile või liikuvust ja linnaplaneerimist, mis vähendab nõudlust transpordi järele. Lisaks võib arvesse võtta ka kavasad uute ja tõhusamate sõidukite kasutuselevõtu kiirendamiseks või poliitikameetmeid, millega soodustatakse üleminekut paremate tõhususnäitajatega kütustele, mis vähendavad energiakulu kilomeetri kohta, eeldusel et järgitakse direktiivi 2012/27/EL V lisa sätteid (nagu neid on muudetud käesoleva direktiiviga) olulisuse ja täiendavuse kohta. Sellised meetmed peaksid asjakohasel juhul olema kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/94/EL<sup>(1)</sup> kohaselt kehtestatud riiklike poliitikaraamistikega.
- (16) Liikmesriikide poolt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2018/842<sup>(2)</sup> kohaselt võetud meetmeid, mis viivad energiatõhususe kontrollitava ja mõõdetava või hinnatava paranemiseni, võib pidada liikmesriikide jaoks kulutõhusaks viisiks, et täita direktiivist 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) tulenevat energiasäästukohustust.
- (17) Alternatiivina sellele, et nõuda kohustatud isikutelt direktiivi 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) artikli 7 lõike 1 kohase lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu koguse saavutamist, peaks liikmesriikidel olema võimalik oma energiatõhususkohustuste süsteemides võimaldada või nõuda, et kohustatud isikud teeksid makseid riiklikku energiatõhususe fondi.
- (18) Ilma et see piiraks käesoleva direktiiviga kehtestatavate artikli 7 lõigete 4 ja 5 kohaldamist, peaksid liikmesriigid ja kohustatud isikud nõutava lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu saavutamiseks kasutama iga nende kasutuses olevat vahendit ja tehnoloogiat, sealhulgas edendades kestlikke tehnoloogiaid tõhusates kaugkütte- ja -jahutussüsteemides, tõhusat kütte- ja jahutustaristut ning energiaauditeid või nendega samaväärseid juhtimissüsteeme,

<sup>(1)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2014. aasta direktiiv 2014/94/EL alternatiivkütuste taristu kasutuselevõtu kohta (ELT L 307, 28.10.2014, lk 1).

<sup>(2)</sup> Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2018. aasta määrus (EL) 2018/842, milles käsitletakse liikmesriikide kohustust vähendada kasvuhuonegaaside heidet aastatel 2021–2030, millega panustatakse kliimameetmesse, et täita Pariisi kokkuleppega võetud kohustused, ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/2013 (ELT L 156, 19.6.2018, lk 26).

tingimusel et teatatud energiasääst vastab direktiivi 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) artikli 7 ja V lisa nõuetele. Liikmesriigid peaksid seadma alternatiivsete poliitikameetmete väljatöötamisel ja rakendamisel eesmärgiks suure paindlikkuse.

- (19) Pikaajalised energiatõhususmeetmed annavad energiasäästu ka pärast 2020. aastat, kuid selleks, et aidata täita liidu 2030. aasta energiatõhususeesmärki, tuleks nende meetmetega saavutada uus sääst pärast 2020. aastat. Seevastu ei peaks pärast 31. detsembrist 2020 saavutatud energiasäästu arvestama sellise lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu hulka, mis tuleb saavutada ajavahemikul 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020.
- (20) Uus sääst peaks tulema tavapärase tegevuse jätkumisest saadavale säästule lisaks, seega ei peaks energiasäästunõuete täitmisel saama võtta arvesse säästu, mis oleks igal juhul saavutatud. See tähendab, et võetud meetmete mõju kindlakstegemisel tuleks arvesse võtta üksnes energiatarbimise muutumisest saadavat netosäästu, s.o säästu, mis tuleneb otse asjaomasest energiatõhususmeetmest. Netosäästu arvutamiseks peaksid liikmesriigid kehtestama lähtestsenaariumi, mis kirjeldab olukorda juhul, kui asjaomast meetet ei võetaks. Asjaomase poliitikameetme mõju tuleks hinnata sellise lähtestsenaariumiga võrreldes. Liikmesriigid peaksid võtma arvesse asjaolu, et samal ajal võidakse võtta ka muid poliitikameetmeid, mis võivad mõjutada energiasäästu kogust, seega mitte kõik muudatused, mis ilmnevad pärast konkreetse poliitikameetme võtmist, ei pruugi olla tingitud üksnes kõnealusest meetmest. Kohustatud, osaleva või volitatud isiku tegevus peaks aitama tegelikult kaasa teatatud energiasäästu saavutamisele, et tagada olulisuse nõude täitmine.
- (21) Oluline on võtta asjakohasel juhul energiasäästu arvutamisel arvesse kõik energiaahela etapid, et suurendada energiasäästu potentsiaali elektrienergia ülekandmisel ja jaotamisel.
- (22) Tõhus veemajandus võib aidata energiasäästule palju kaasa. Vee- ja reovee sektori elektritarbimine moodustab liidu elektritarbimisest 3,5 % ning oodata on nimetatud osakaalu suurenemist. Samas moodustavad veelekked liidu kogu veetarbimisest 24 % ning energiasektor on 44 %ga suurim veetarbija. Tuleks põhjalikult uurida nutikate tehnoloogiate ja protsesside kasutamise potentsiaali energiasäästu saavutamiseks.
- (23) Kooskõlas Euroopa Liidu toimimise lepingu artikliga 9 peaks liidu energiatõhususpoliitika olema kaasav ja seega tagama energiatõhususmeetmete kättesaadavuse energiaostuvõimetutele tarbijatele. Hoonete energiatõhususe paranemiseks peaksid eelkõige saama kasu majanduslikult ebakindlas olukorras olevad leibkonnad, sealhulgas energiaostuvõimetud tarbijad, ning asjakohasel juhul need, kes elavad sotsiaaleluruumides. Juba praegu võivad liikmesriigid nõuda kohustatud isikutelt seoses energiaostuvõimetusega sotsiaalsete eesmärkide lisamist energiasäästumeetmesse, nüüd tuleks seda võimalust laiendada ka alternatiivsetele poliitikameetmetele ja riiklikele energiatõhususe fondidele ning muuta kohustuslikuks, jättes samal ajal liikmesriikidele täieliku vabaduse otsustada selliste meetmete ulatuse, kohaldamisala ja sisu üle. Kui energiatõhususkohustuste süsteem ei luba võtta üksikutele energiatarbijatele suunatud meetmeid, võivad liikmesriigid võtta energiaostuvõimetuse leevendamise meetmeid üksnes alternatiivsete poliitikameetmetena.
- (24) Energiaostuvõimetus mõjutab liidus umbes 50 miljonit majapidamist. Energiatõhususe meetmed peavad seetõttu olema liikmesriikide tasandil kesksel kohal energiaostuvõimetuse ja tarbijate majandusliku ebakindluse kulutõhusa vähendamise strateegia kujundamisel ning täiendama sotsiaalkindlustuse poliitikat. Tagamaks, et energiatõhususmeetmed vähendavad kestlikult üürnike energiaostuvõimetust, tuleks arvesse võtta asjaomaste meetmete kulutasuvust, samuti taskukohasust kinnisvara omanikele ja üürnikele, ning tagada nende meetmete piisav rahaline toetamine liikmesriikide tasandil. Liidus asuvad hooned tuleb pikemas perspektiivis ümber ehitada liginullenergiאהooneteks vastavalt Pariisi kokkuleppe eesmärkidele. Praegune hoonete renoveerimise ulatus ei ole piisav ning kõige enam puudutab see hooned, kus elavad energiaostuvõimetud väikese sissetulekuga kodanikud. Käesolevas direktiivis sätestatud energiasäästukohustuse meetmed, energiatõhususkohustuste süsteem ja alternatiivsed poliitikameetmed on seepärast eriti olulised.
- (25) Tarbijate väiksemad kulutused energiale tuleks saavutada sel moel, et tarbijatel aidatakse vähendada energiatarbimist, vähendades hoonete energiavajadust ning parandades seadmete tõhusust, millele peaks lisanduma väikese energiatarbega transpordiliikide kättesaadavus koos ühistranspordi ja jalgratta kasutamisega.

- (26) Väga tähtis on suurendada kõikide liidu kodanike teadlikkust suurema energiatõhususe kasulikkusest ja anda neile õiget teavet selle saavutamise viiside kohta. Suurem energiatõhusus on ühtlasi väga tähtis liidu energiavarustuskindluse jaoks, kuna see vähendab liidu sõltuvust kolmandatest riikidest imporditavatest kütustest.
- (27) Kõikide võetud energiatõhususmeetmete maksumus ja nendest saadav kasu, sealhulgas tasuvusaeg, tuleks muuta tarbijate jaoks täielikult arusaadavaks.
- (28) Direktiivi 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) rakendamisel ja muude energiatõhususe valdkonna meetmete võtmisel peaksid liikmesriigid pöörama erilist tähelepanu energiatõhususe meetmete ja ringmajanduse põhimõtete kohase loodusvarade tõhusa kasutamise vahelisele sünergiale.
- (29) Liikmesriigid peaksid püüdma uute ärimudelite ja tehnoloogiate eeliseid ära kasutades edendada ja hõlbustada energiatõhususmeetmete kasutuselevõttu, muu hulgas suur- ja väiketarbijatele suunatud innovatiivsete energiateenuste abil.
- (30) Osana meetmetest, mis on esitatud energialiidu ning kütte- ja jahutusstrateegia raames komisjoni 15. juuli 2015. aasta teatises „Uued võimalused energiatarbijatele“, tuleb tugevdada tarbijate miinimumõigusi saada täpset, usaldusväärset, selget ja õigeaegset teavet oma energiatarbimise kohta. Tuleks muuta direktiivi 2012/27/EL artikleid 9–11 ja VII lisa, et sätestada nõue anda sageli ja tõhusamalt tagasisidet energiatarbimise kohta, kui see on tehniliselt teostatav ja kulutõhus, pidades silmas olemasolevaid mõõteseadmeid. Käesoleva direktiiviga täpsustatakse, et tarbimispõhise mõõtmise kulutõhusus sõltub sellest, kas seotud kulud on potentsiaalselt energiasäästuga võrreldes proportsionaalsed. Tarbimispõhise mõõtmise kulutõhusust hinnates võidakse võtta arvesse teiste konkreetsete kavandatud meetmete mõju asjaomases hoones, näiteks peatset renoveerimist.
- (31) Samuti täpsustatakse käesoleva direktiiviga, et tarbijatele esitatavate arvetega ning arvete esitamist käsitleva teabega ja tarbimisandmetega seotud õigused peaksid kehtima keskest allikast tarnitava kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbijate suhtes ka siis, kui neil ei ole otsest individuaalset lepingulist suhet energiatarbijaga. Mõiste „lõpptarbija“ määratlust on võimalik mõista nii, et see osutab üksnes füüsilisele või juriidilisele isikule, kes ostab energiat energiatarbijaga sõlmitud individuaalse otselepingu alusel. Seega peaks asjakohaste sätete kohaldamiseks lisama mõiste „lõppkasutaja“, et viidata laiemale tarbijarühmale, ning see peaks lisaks lõpptarbijatele, kes ostavad kütet, jahutust ja sooja tarbevett isiklikuks lõpptarbimiseks, hõlmama ka eramajade või kortermajade korterite elanikke või mitmeotstarbeliste hoonete kasutajaid, kui selliseid hooned varustatakse keskest allikast ja kui nende elanikel või kasutajatel ei ole otse- ega individuaalset lepingut energiatarbijaga. Mõiste „tarbimispõhine mõõtmine“ peaks tähendama selliste hoonete üksustes/korterites toimuva tarbimise mõõtmist.
- (32) Soojusenergia individuaalse tarbimise arvestuse läbipaistvuse tagamiseks ja seeläbi tarbimispõhise mõõtmise rakendamise hõlbustamiseks peaksid liikmesriigid tagama, et neil on olemas läbipaistvad ja avalikult kättesaadavad riiklikud eeskirjad kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimise kulude jaotamise kohta kortermajades ja mitmeotstarbelistes hoonetes. Lisaks läbipaistvusele võivad liikmesriigid kaaluda selliste meetmete võtmist, mis aitaksid tugevdada konkurentsi tarbimispõhise mõõtmise teenuste osutamisel ja aitaksid sellega tagada, et lõppkasutajate kulud oleksid mõistlikud.
- (33) Hiljemalt 25. oktoobriks 2020 peaksid vastpaigaldatud soojusarvestid ja küttekulujaoturid olema kaugloetavad, et tagada kulutõhus ja sage tarbimisandmete esitamine. Käesoleva direktiiviga direktiivi 2012/27/EL tehtavad muudatused, mis puudutavad kütte, jahutuse ja sooja tarbevee mõõtmist, kütte, jahutuse ja sooja tarbevee kasutuse tarbimispõhist mõõtmist ja kulude jaotamist, kaugloetavuse nõuet, kütte, jahutuse ja sooja tarbevee arvetel esitatavat teavet ja tarbimisandmeid, kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimise mõõtmise andmetele, arvetel esitatavale teabele ja tarbimisandmetele juurdepääsu kulu ning kütte, jahutuse ja sooja tarbevee arvete esitamise ja tarbimisandmete miinimumnõudeid, on ette nähtud kohaldamiseks üksnes keskest allikast tarnitava kütte, jahutuse ja sooja tarbevee suhtes. Liikmesriikidel on vabadus otsustada, kas kaasaskantavate või sõidukis paiknevate seadmetega (*walk-by/drive-by*) tehnoloogiaid peetakse kaugloetavateks või mitte. Kaugloetavate arvestite näidu teadasaamiseks ei ole vaja juurdepääsu korteritesse või hoonete üksustesse.
- (34) Liikmesriigid peaksid arvesse võtma asjaolu, et energiatarbimise mõõtmise uute tehnoloogiate edukaks rakendamiseks on vaja teha suuremaid investeeringuid nii kasutajate kui ka energiatarbijate haridusse ja oskustesse.

- (35) Arvetel esitatav teave ja iga-aastased aruanded on olulised tarbijate energiatarbimisest teavitamise vahendid. Andmed tarbimise ja kulude kohta võivad anda ka muud teavet, mis aitab tarbijatel võrrelda oma kehtivat lepingut teiste pakkumistega ning kasutada kaebuste esitamise ja vaidluste alternatiivse lahendamise mehhanisme. Võttes siiski arvesse, et arvetega seotud vaidlused on üks levinumaid tarbijate kaebuste põhjuseid ning põhjuseid, millest on tingitud tarbijate püsivalt väike rahulolu ja passiivsus suhtlemisel energiatarbijatega, on vaja arved muuta lihtsamaks, selgemaks ja arusaadavamaks, tagades samal ajal, et eraldi vahendid, näiteks arvetel esitatav teave, teavitustahendid ja iga-aastased aruanded annaksid kogu vajaliku teabe, mis võimaldab tarbijatel oma energiatarbimist muuta, pakkumisi võrrelda ja tarnijaid vahetada.
- (36) Liikmesriikide meetmeid peaksid toetama hästi läbi mõeldud ja tõhusad liidu rahastamisvahendid, näiteks Euroopa struktuuri- ja investeerimisfondid ning Euroopa Strateegiliste Investeeringute Fond, samuti Euroopa Investeerimispank (EIP) ning Euroopa Rekonstruktsiooni- ja Arengupanga (EBRD) rahastamine, mis peaks toetama investeeeringuid energiatohususse energiaahela kõikides etappides ning kasutama põhjalikku kulude-tulude analüüsi liigendatud diskontomäärade mudeliga. Rahaline toetus peaks keskenduma energiatohususe suurendamise kulutõhusatele meetoditele, mis tooksid kaasa energiatarbimise vähenemise. EIP ning EBRD peaksid koostama ja looma koos riiklike arengupankadega energiatohusussektorile kohandatud programmid ja projektid, sealhulgas energiaostuvõimetutele kodumajapidamistele, ning neid rahastama.
- (37) Selle tagamiseks, et direktiivi 2012/27/EL lisasid ning tohususe ühtlustatud kontrollväärtusi saaks ajakohastada, tuleks pikendada komisjonile antud delegeeritud õigusaktidega seotud volitusi. On eriti oluline, et komisjon viiks oma ettevalmistava töö käigus läbi asjakohaseid konsultatsioone, sealhulgas ekspertide tasandil, ja et kõnealused konsultatsioonid viidaks läbi kooskõlas 13. aprilli 2016. aasta institutsioonidevahelises parema õigusloome kokkuleppes<sup>(1)</sup> sätestatud põhimõtetega. Eelkõige selleks, et tagada delegeeritud õigusaktide ettevalmistamises võrdne osalemine, saavad Euroopa Parlament ja nõukogu kõik dokumendid liikmesriikide ekspertidega samal ajal ning nende ekspertidel on pidev juurdepääs komisjoni eksperdirühmade koosolekutele, millel arutatakse delegeeritud õigusaktide ettevalmistamist.
- (38) Selleks et oleks võimalik hinnata direktiivi 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) tohusust, tuleks kehtestada nõue vaadata nimetatud direktiiv läbi ning esitada Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruanne hiljemalt 28. veebruariks 2024. Nimetatud läbivaatamine peaks toimuma pärast ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni ülemaailmse kokkuvõtte tegemist aastal 2023, et võimaldada vajalikku kohandamist kõnealuse protsessiga, võttes arvesse ka majanduslikku ja innovatsioonialast arengut.
- (39) Direktiivis 2012/27/EL sätestatud meetmete väljatöötamisel, elluviimisel ja hindamisel peaksid põhirolli täitma kohalikud ja piirkondlikud ametiasutused, et nad saaksid nõuetekohaselt arvesse võtta kliimaatilist, kultuurilist ja sotsiaalset eripära.
- (40) Võttes arvesse tehnika arengut ja taastuvate energiaallikate osakaalu suurenemist elektritootmises, tuleks muuta elektrisäästuteguri vaikeväärtust kWh, et see kajastaks elektri primaarenergiateguri muutumist. Energiaallikate jaotust kajastava elektri primaarenergiateguri arvutamine põhineb aasta keskmistel väärtustel. „Füüsilise energiasalduse“ arvutamise meetodit kasutatakse tuumaelektrienergia ja -soojusenergia puhul ning „tehnilise muundamise“ meetodit fossiilkütustest ja biomassist toodetud elektri- ja soojusenergia puhul. Sellise taastuvenergia puhul, mida ei saada põlemise teel, kasutatakse „koguprimaarenergia“ meetodile vastavat samaväärset meetodit. Primaarenergia osa arvutamiseks elektrienergia koostootmise korral kasutatakse direktiivi 2012/27/EL II lisas sätestatud meetodit. Eelistatult kasutatakse keskmist, mitte marginaalset turuosa. Muundamise kasuteguriks valitakse 100 % sellise taastuvenergia puhul, mida ei saada põlemise teel, 10 % geotermiliste elektrijaamade ja 33 % tuumaelektrijaamade puhul. Koostootmise korral arvutatakse kogutõhusus Eurostati viimaste andmete alusel. Süsteemi piirtingimuste osas loetakse primaarenergiategur võrdseks ühega kõigi energiaallikate korral. Primaarenergiateguri väärtus viitab 2018. aastale ning põhineb andmetel, mis on interpoleeritud kõige uuemast PRIMESi võrdlusstenaariumist aastateks 2015 ja 2020 ning mida on kohandatud Eurostati andmetega aastani 2016. Analüüs hõlmab liikmesriike ja Norrat. Norra andmekogum põhineb Euroopa elektri põhivõrguettevõtjate võrgustiku andmetel.
- (41) Energiasäästu, mis tuleneb liidu õiguse rakendamisest, ei peaks saama teatada, välja arvatud juhul, kui energiasääst tuleneb meetmest, mis läheb kaugemale asjaomase liidu õigusaktiga nõutavast miinimumist, kas kehtestades rangemad energiatohususnõuded liikmesriigi tasandil või suurendades meetme kasutuselevõttu. Hoonetel on märkimisväärne potentsiaal suurendada veelgi energiatohusust ning hoonete renoveerimine on oluline ja pikaajalise mastaabisäästu mõjuga tahk energiasäästu suurendamises. Seepärast tuleb selgitada, et teatada saab

(1) ELT L 123, 12.5.2016, lk 1.

kogu energiasäästu, mis saadakse olemasolevate hoonete renoveerimise edendamise meetmetega, kui see sääst saadakse lisaks säästule, mida oleks saadud poliitikameetmete puudumise korral, ja kui liikmesriik tõendab, et kohustatud, osaleva või volitatud isiku tegevus on tegelikult aidanud saavutada teatatud energiasäästu.

- (42) Kooskõlas energialiidu strateegiaga ja parema õigusloome põhimõtetega tuleks pöörata rohkem tähelepanu energiatõhususkohustuste süsteemide ja alternatiivsete poliitikameetmete rakendamise seire- ja kontrollinormidele, sealhulgas nõudele kontrollida meetmete statistiliselt esindavat valimit. Direktiivis 2012/27/EL (nagu seda on muudetud käesoleva direktiiviga) tuleks viidet energiatõhususe parandamise meetmete statistiliselt olulisele osale ja esindavale valimile mõista kui nõuet luua asjaomaste energiasäästumeetmete statistilise andmekogumi rühm nii, et see kajastaks täpselt kõikide energiasäästumeetmete üldkogumit ja võimaldaks seega teha põhjendatud järeldusi selliste meetmete võtmise usaldusväärsuse kohta tervikuna.
- (43) Energia, mis toodetakse hoonete välispinnal või sees taastuvenergiaalaste tehniliste lahenduste abil, vähendab fossiilkütustest toodetud energia kogust. Energiatarbimise vähendamine ja taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamine ehitussektoris on olulised meetmed, mis vähendavad liidu energiasõltuvust ja kasvuhoo- negaaside heidet, eriti arvestades 2030. aastaks püstitatud kaalukaid kliima- ja energiaeesmärke ning Pariisi kokkuleppe raames võetud üleilmset kohustust. Kumulatiivse energiasäästu kohustuse täitmiseks võivad liikmesriigid asjakohasel juhul võtta arvesse energiasäästu taastuvenergiast, mida toodetakse hoonete välispinnal või sees oma tarbeks, et täita nende energiasäästu nõudeid.
- (44) Kooskõlas liikmesriikide ja komisjoni 28. septembri 2011. aasta ühise poliitilise deklaratsiooniga selgitavate dokumentide kohta (\*) kohustuvad liikmesriigid põhjendatud juhtudel lisama ülevõtmismeetmeid käsitlevale teatele ühe või mitu dokumenti, milles selgitatakse seost direktiivi osade ja ülevõtvate liikmesriigi õigusaktide vastavate osade vahel. Käesoleva direktiivi puhul leiab seadusandja, et nimetatud dokumentide esitamine on põhjendatud.
- (45) Kuna käesoleva direktiivi eesmärke, nimelt saavutada aastaks 2020 liidu energiatõhususe 20 % eesmärk ja aastaks 2030 vähemalt 32,5 % eesmärk ning sillutada teed edasisele energiatõhususe parandamisele pärast kõnealuseid tähtaegu, ei suuda liikmesriigid piisavalt saavutada, küll aga saab neid meetme ulatuse ja toime tõttu paremini saavutada liidu tasandil, võib liit võtta meetmeid kooskõlas Euroopa Liidu lepingu artiklis 5 sätestatud subsidiaarsuse põhimõttega. Kõnealuses artiklis sätestatud proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt ei lähe käesolev direktiiv nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalikust kaugemale.
- (46) Seepärast tuleks direktiivi 2012/27/EL vastavalt muuta,

ON VASTU VÕTNUD KÄESOLEVA DIREKTIIVI:

#### Artikkel 1

Direktiivi 2012/27/EL muudetakse järgmiselt.

1) Artikli 1 lõige 1 asendatakse järgmisega:

„1. Käesolevas direktiivis kehtestatakse liidus energiatõhususe edendamise meetmete ühine raamistik, et tagada liidu 2020. aasta energiatõhususe põhieesmärgi 20 % ja 2030. aasta energiatõhususe põhieesmärgi vähemalt 32,5 % täitmine ning et rajada teed edasisele energiatõhususe parandamisele pärast kõnealuseid tähtaegsid.

Käesolevas direktiivis kehtestatakse normid, mille eesmärk on kõrvaldada energiaturutõkked ning energia tõhusat tarnimist ja kasutamist takistavad turutõrked, ning nähakse ette soovituslike riiklike energiatõhususeesmärkide ja -panuste kindlaksmääramine aastateks 2020 ja 2030.

Käesolev direktiiv aitab rakendada energiatõhususe esikohale seadmise põhimõtet.“

2) Artiklisse 3 lisatakse järgmised lõiked:

„4. Hiljemalt 31. oktoobriks 2022 hindab komisjon, kas liit on saavutanud 2020. aasta energiatõhususe põhieesmärgi.

(\*) ELT C 369, 17.12.2011, lk 14.

5. Iga liikmesriik kehtestab määruse (EL) 2018/1999 (\*) artiklite 4 ja 6 kohaselt soovituslikud riiklikud energiatõhususpanused, pidades silmas käesoleva direktiivi artikli 1 lõikes 1 sätestatud liidu 2030. aasta eesmärki. Kõnealuste energiatõhususpanuste kehtestamisel võtavad liikmesriigid arvesse, et liidu energiatarbimine ei tohi 2030. aastal ületada 1 273 miljonit naftaekvivalenttonni primaarenergiat ja/või 956 miljonit naftaekvivalenttonni lõppenergiat. Liikmesriigid teatavad kõnealused energiatõhususpanused komisjonile määruse (EL) 2018/1999 artiklites 3 ja 7–12 osutatud lõimitud riiklike energia- ja kliimakavade raames ja nimetatud artiklite kohaselt.

6. Komisjon hindab artikli 1 lõikes 1 sätestatud liidu 2030. aasta energiatõhususe põhieesmärki, et esitada hiljemalt 2023. aastal seadusandlik ettepanek kõnealuse eesmärgi suurendamiseks juhul, kui majanduse või tehnoloogia arengust tuleneb oluline kulude vähenemine või kui on vaja täita liidu rahvusvahelisi CO<sub>2</sub>-heite vähendamise kohustusi.

(\*) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1999, milles käsitletakse energialiidu ja kliimameetmete juhtimist ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusi (EÜ) nr 663/2009 ja (EÜ) nr 715/2009, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 94/22/EÜ, 98/70/EÜ, 2009/31/EÜ, 2009/73/EÜ, 2010/31/EL, 2012/27/EL ja 2013/30/EL ning nõukogu direktiive 2009/119/EÜ ja (EL) 2015/652 ning tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 525/2013 (ELT L 328, 21.12.2018, lk 1).“

3) Artikkel 7asendatakse järgmisega:

„Artikkel 7

### **Energiasäästukohustus**

1. Liikmesriigid peavad saavutama lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu, mis on vähemalt võrdne järgmisega:

- a) igal aastal 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020 uus energiasääst 1,5 % aastastest energiamüügist lõpptarbijatele, arvestatuna 1. jaanuarile 2013 eelnenud viimase kolme aasta keskmisena. Transpordis kasutatava energia müügi mahu võib sellest arvutusest täielikult või osaliselt välja jätta;
- b) igal aastal alates 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 uus energiasääst 0,8 % aastastest energia lõpptarbimisest, arvestatuna 1. jaanuarile 2019 eelnenud viimase kolme aasta keskmisena. Erandina käesolevast nõudest võivad Küpros ja Malta igal aastal 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 saavutada uue energiasäästu 0,24 % aastastest energia lõpptarbimisest, arvestatuna 1. jaanuarile 2019 eelnenud viimase kolme aasta keskmisena.

Liikmesriigid võivad arvesse võtta energiasäästu poliitikameetmetest, mis võeti hiljemalt 31. detsembril 2020 või pärast seda kuupäeva, tingimusel et selliste meetmete tulemuseks on uued üksikmeetmed, mida võetakse pärast 31. detsembrit 2020.

Kooskõlas esimese lõigu punktiga b peavad liikmesriigid jätkuvalt saavutama uue iga-aastase säästu kümneaastastel ajavahemikel pärast 2030. aastat, välja arvatud juhul, kui läbivaatamisel komisjonis 2027. aastal ja seejärel iga kümne aasta tagant jõutakse järeldusele, et aastaks 2050 seatud liidu pikaajalisi energia- ja kliimaeesmärke ei ole vaja saavutada.

Liikmesriigid otsustavad, kuidas jaotada uue säästu arvatud kogus esimese lõigu punktides a ja b osutatud ajavahemike peale, tingimusel et nõutav lõppkasutuse summaarne kumulatiivne energiasääst on saavutatud kummagi kohustusperioodi lõpuks.

2. Tingimusel et liikmesriigid täidavad vähemalt lõike 1 esimese lõigu punktis b osutatud lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu kohustuse, võivad nad nõutava energiasäästu koguse arvutada, kasutades ühte või mitut järgmist võimalust:

- a) kohaldades lõpptarbijatele müüdava energia aastase säästu määra või energia lõpptarbimise säästu määra, arvestatuna 1. jaanuarile 2019 eelnenud viimase kolme aasta keskmisena;
- b) jättes arvutamise lähtestsenaariumist täielikult või osaliselt välja transpordis kasutatava energia;
- c) kasutades mis tahes lõikes 4 osutatud võimalust.

3. Kui liikmesriigid kasutavad lõike 2 punktis a, b või c osutatud võimalust, kehtestavad nad:

- a) aastase säästu määra, mida kohaldatakse nende lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu arvutamisel, mis tagab, et nende energia netosäästu lõplik kogus ei ole lõike 1 esimese lõigu punktis b nõutust väiksem, ning
- b) arvutamise lähtestsenaariumi, millest võidakse täielikult või osaliselt välja jätta transpordis kasutatav energia.



4. Tingimusel, et järgitakse lõiget 5, võib liikmesriik:
- teha lõike 1 esimese lõigu punkti a kohase arvutuse, kasutades väärtusena 1 % 2014. ja 2015. aastal, 1,25 % 2016. ja 2017. aastal ning 1,5 % 2018., 2019. ja 2020. aastal;
  - jätta arvutusest täielikult või osaliselt välja lõike 1 esimese lõigu punktis a osutatud kohustusperioodi puhul sellise energia müügi maht või nimetatud lõigu punktis b osutatud kohustusperioodi puhul selline energia lõpptarbimise maht, mida kasutatakse direktiivi 2003/87/EÜ I lisas loetletud tööstusharudes;
  - lubada arvata nõutavast energiasäästu kogusest maha energiasääst, mis on saavutatud energia muundamise, jaotuse ja ülekande sektorites, sealhulgas töhusa kaugkütte ja -jahutuse infrastruktuuris, artikli 14 lõikes 4 ja lõike 5 punktis b, artikli 15 lõigetes 1–6 ja lõikes 9 sätestatud nõuete rakendamise tulemusena. Liikmesriigid teavitavad komisjoni käesoleva punkti kohaselt kavandatavatest poliitikameetmetest ajavahemikuks 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 oma lõimitud riiklike energia- ja kliimakavade raames. Kõnealuste meetmete mõju arvutatakse V lisa kohaselt ja lisatakse nimetatud kavadesse;
  - võtta nõutava energiasäästu koguse arvutamisel arvesse energiasäästu, mis tuleneb üksikmeetmetest, mida on rakendatud alates 31. detsembrist 2008 ning mis avaldavad jätkuvalt mõju 2020. aastal seoses lõike 1 esimese lõigu punktis a osutatud kohustusperioodiga ja pärast 2020. aastat seoses lõike 1 esimese lõigu punktis b osutatud kohustusperioodiga ning mida on võimalik mõõta ja kontrollida;
  - võtta nõutava energiasäästu koguse arvutamisel arvesse energiasäästu, mis tuleneb poliitikameetmetest, kui on võimalik näidata, et tänu kõnealustele meetmetele rakendatakse alates 1. jaanuarist 2018 kuni 31. detsembrini 2020 üksikmeetmeid, mis tagavad energiasäästu pärast 31. detsembrist 2020;
  - jätta nõutava energiasäästu koguse arvutamisel välja 30 % tõendatult hoonete välispinnal ja hoonete sees oma tarbeks toodetud energia kogusest, mis on saadud tänu poliitikameetmetele, millega edendatakse uute taastuvenergia lahenduste paigaldamist;
  - võtta nõutava energiasäästu koguse arvutamisel arvesse energiasäästu, mis ületab energiasäästu, mis tuleb saavutada kohustusperioodil 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020, tingimusel et selline sääst tuleneb artiklites 7a ja 7b osutatud poliitikameetmete alusel võetud üksikmeetmetest, millest liikmesriigid on teada andnud oma riiklike energiatõhususe tegevuskavades ning mille kohta nad on aru andnud oma eduaruannetes vastavalt artiklile 24.
5. Liikmesriigid kohaldavad lõike 4 kohaselt valitud variante ning arvutavad nende mõju lõike 1 esimese lõigu punktides a ja b osutatud kohustusperioodide kohta eraldi:
- lõike 1 esimese lõigu punktis a osutatud kohustusperioodi jooksul nõutava energiasäästu koguse arvutamiseks võivad liikmesriigid kohaldada lõike 4 punkte a–d. Kõik lõike 4 kohaselt valitud variandid koos ei tohi anda üle 25 % energiasäästu kogusest, millele on osutatud lõike 1 esimese lõigu punktis a;
  - lõike 1 esimese lõigu punktis b osutatud kohustusperioodil nõutava energiasäästu koguse arvutamiseks võivad liikmesriigid kasutada lõike 4 punkte b–g, kui lõike 4 punktis d osutatud üksikmeetmed avaldavad jätkuvalt kontrollitavat ja mõõdetavat mõju pärast 31. detsembrist 2020. Kõik lõike 4 kohaselt valitud variandid koos ei tohi tuua kaasa suuremat energiasäästu kui 35 % energiasäästu kogusest, mis on arvutatud kooskõlas lõigetega 2 ja 3.
- Sõltumata sellest, kas liikmesriigid jätavad arvutamise lähtestsenaariumist täielikult või osaliselt välja transpordis kasutatava energia või kasutavad mis tahes lõikes 4 osutatud varianti, tagavad nad, et kohustusperioodil 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 energia lõpptarbimises saavutatav uue säästu netokogus ei ole väiksem kui kogus, mis saavutatakse lõike 1 esimese lõigu punktis b osutatud aastase energiasäästu määra kohaldamisel.
6. Liikmesriigid kirjeldavad oma lõimitud riiklikes energia- ja kliimakavades vastavalt määruse (EL) 2018/1999 III lisale, kuidas arvutatakse energiasäästu kogus, mis tuleb saavutada käesoleva artikli lõike 1 esimese lõigu punktis b osutatud ajavahemiku 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 jooksul ja asjakohasel juhul selgitavad, kuidas kehtestati aastase energiasäästu määr ja arvutamise lähtestsenaarium ning milliseid käesoleva artikli lõikes 4 esitatud variante kohaldatai ja mil määral.
7. Pärast 31. detsembrist 2020 saavutatud energiasäästu ei arvestata energiasäästu koguse hulka, mis tuleb saavutada ajavahemikul 1. jaanuarist 2014 kuni 31. detsembrini 2020.

8. Erandina käesoleva artikli lõikest 1 võivad liikmesriigid, kes lubavad kohustatud isikutel kasutada artikli 7a lõike 6 punktis b osutatud võimalust, võtta käesoleva artikli lõike 1 esimese lõigu punkti a kohaldamisel arvesse mis tahes 2010. aastale järgneval aastal ja enne käesoleva artikli lõike 1 esimese lõigu punkti a osutatud kohustusperioodi saavutatud energiasäästu nii, nagu see oleks saavutatud pärast 31. detsembrist 2013 ja enne 1. jaanuarit 2021, tingimusel et esinevad kõik järgmised asjaolud:

- a) energiatõhususkohustuste süsteem kehtis mis tahes ajal alates 31. detsembrist 2009 kuni 31. detsembrini 2014 ja see oli hõlmatud artikli 24 lõike 2 kohaselt liikmesriigi esitatud esimese riikliku energiatõhususe tegevuskavaga;
- b) energiasääst saavutati kohustuste süsteemi raames;
- c) energiasääst arvutatakse kooskõlas V lisaga;
- d) aastad, mille puhul on energiasäästu arvesse võetud nii, nagu oleks see saavutatud, on märgitud riiklikes energiatõhususe tegevuskavades kooskõlas artikli 24 lõikega 2.

9. Liikmesriigid tagavad, et artiklites 7a ja 7b ning artikli 20 lõikes 6 osutatud poliitikameetmetest tulenev energiasääst arvutatakse kooskõlas V lisaga.

10. Liikmesriigid peavad käesoleva artikli lõike 1 kohaselt nõutava energiasäästu koguse saavutamiseks looma artiklis 7a osutatud energiatõhususkohustuste süsteemi või võtma artiklis 7b osutatud alternatiivseid poliitika-meetmeid. Liikmesriigid võivad ühendada energiatõhususkohustuste süsteemi alternatiivsete poliitikameetmetega.

11. Energiasäästu saavutamise kohustuste täitmiseks võetavate poliitikameetmete väljatöötamisel võtavad liikmesriigid arvesse vajadust leevendada energiaostuvõimetust kooskõlas nende määratletud kriteeriumidega ja võttes arvesse olemasolevaid valdkonna tavasid, nõudes asjakohases ulatuses, et osa riikliku energiatõhususkohustuste süsteemi raames võetud energiatõhususmeetmetest, alternatiivsetest poliitikameetmetest või riiklikust energiatõhususe fondist rahastatud programmidest või meetmetest tuleb rakendada prioriteedina majanduslikult ebakindlas olukorras olevates kodumajapidamistes, sealhulgas energiaostuvõimetutes kodumajapidamistes ja asjakohasel juhul sotsiaaleluruumides.

Energiaostuvõimetuse leevendamise meetmete tulemustest käesoleva direktiivi kontekstis annavad liikmesriigid teada oma lõimitud riiklikes energia- ja kliimaalastes eduaruannetes kooskõlas määrusega (EL) 2018/1999.

12. Liikmesriigid tõendavad, et kui tegemist on poliitikameetmete või üksikmeetmete kattuva mõjuga, ei arvestata energiasäästu kahekordselt.“

4) Lisatakse järgmised artiklid:

„Artikkel 7a

### **Energiatõhususkohustuste süsteemid**

1. Kui liikmesriigid otsustavad täita oma kohustusi artikli 7 lõike 1 kohaselt nõutava energiasäästu koguse saavutamiseks energiatõhususkohustuste süsteemi abil, tagavad nad, et iga liikmesriigi territooriumil tegutsevad, käesoleva artikli lõikes 2 osutatud kohustatud isikud täidavad oma lõppkasutuse kumulatiivse energiasäästu nõude, mis on sätestatud artikli 7 lõikes 1, ilma et see piiraks artikli 7 lõigete 4 ja 5 kohaldamist.

Asjakohasel juhul võivad liikmesriigid otsustada, et kohustatud isikud täidavad kõnealuse energiasäästunõude täielikult või osaliselt rahalise sissemaksega riiklikku energiatõhususe fondi vastavalt artikli 20 lõikele 6.

2. Objektivseid ja mittediskrimineerivaid kriteeriume aluseks võttes määravad liikmesriigid kohustatud isikud oma territooriumil tegutsevate energiatarnijate, energia-jaemüügiettevõtjate ja transpordikütusetarnijate või -jaemüüjate seast. Kohustuse täitmiseks vajaliku energiasäästu koguse peavad saavutama liikmesriigi poolt lõpptarbijate seast määratud kohustatud isikud, sõltumata artikli 7 lõike 1 kohaselt tehtud arvutusest, või kui liikmesriigid nii otsustavad, siis muud isikud sertifitseeritud energiasäästuna, nagu on kirjeldatud käesoleva artikli lõike 6 punktis a.

3. Kui energia-jaemüügiettevõtja määratakse lõike 2 kohaselt kohustatud isikuks, tagavad liikmesriigid, et oma kohustust täites ei loo energia-jaemüügiettevõtja tarbijatele tarnija vahetamiseks tõkkeid.

4. Liikmesriigid väljendavad igalt kohustatud isikult nõutavat energiasäästu kogust kas lõpp- või primaarenergia tarbimisena. Nõutava energiasäästu koguse väljendamiseks valitud meetodit kasutatakse ka kohustatud isikute teatatud energiasäästu arvutamiseks. Kasutatakse IV lisas osutatud ümberarvutustegureid.

5. Liikmesriigid loovad mõõtmis-, kontrolli- ja tõendamissüsteemid, millega kontrollitakse dokumenteeritult vähemalt statistiliselt olulist osa ja esindavat valimit kohustatud isikute poolt kasutusele võetud energiatõhususe parandamise meetmetest. Mõõtmine, kontrollimine ja tõendamine peab toimuma kohustatud isikutest sõltumatult.

6. Energiatõhususkohustuste süsteemi raames võivad liikmesriigid teha emba-kumba või mõlemat:

a) lubada kohustatud isikutel arvestada oma kohustuste täitmisena energiateenuseosutaja või muu kolmanda isiku saavutatud sertifitseeritud energiasäästu, sealhulgas ka siis, kui kohustatud isikud edendavad muude riigi heakskiidetud asutuste või avaliku sektori asutuste kaudu meetmeid, mis võivad hõlmata ametlikke partnerlusi ja mida võib täiendada muude rahastamisallikatega. Kui liikmesriigid seda lubavad, tagavad nad, et energiasäästu sertifitseerimisel kehtib liikmesriikide kehtestatud selge, läbipaistev ja kõikidele turuosalistele avatud ja sertifitseerimiskulude minimeerimist taotlev heakskiitmismenetlus;

b) lubada kohustatud isikutel arvestada teataval aastal saavutatud energiasäästu nii, nagu see oleks saavutatud mis tahes eelmisel neljal või järgmisel kolmel aastal, kuid mitte pärast artikli 7 lõikes 1 sätestatud kohustusperioodide lõppu.

Liikmesriigid hindavad ja asjakohasel juhul võtavad meetmeid, et minimeerida energiatõhususkohustuste süsteemide otseste ja kaudsete kulude mõju rahvusvahelisele konkurentsile avatud energiamahukate tööstusharude konkurentsivõimele.

7. Liikmesriigid avaldavad kord aastas kõikide kohustatud isikute või kohustatud isiku iga allkategoria saavutatud energiasäästu ja süsteemiga saavutatud koguenergiesäästu.

*Artikkel 7b*

### **Alternatiivsed poliitikameetmed**

1. Kui liikmesriigid otsustavad täita oma kohustusi artikli 7 lõike 1 kohaselt nõutava energiasäästu saavutamiseks alternatiivsete poliitikameetmetega, tagavad nad, et artikli 7 lõikes 1 nõutud energiasäästu saavutavad lõpptarbijad, ilma et see piiraks artikli 7 lõigete 4 ja 5 kohaldamist.

2. Kõikide meetmete jaoks, mis ei ole maksustamismeetmed, loovad liikmesriigid mõõtmis-, kontrollimis- ja tõendamissüsteemi, mille alusel kontrollitakse dokumenteeritult vähemalt statistiliselt olulist ja esindavat valimit osalevate või volitatud isikute poolt energiatõhususe suurendamiseks võetud meetmetest. Mõõtmine, kontrollimine ja tõendamine peab toimuma osalevatest või volitatud isikutest sõltumatult.“

5) Artiklit 9 muudetakse järgmiselt:

a) pealkiri asendatakse järgmisega:

**„Gaasi- ja elektrikoguse mõõtmine“;**

b) lõike 1 esimene lõik asendatakse järgmisega:

„1. Niivõrd kui see on tehniliselt võimalik, rahaliselt mõistlik ning potentsiaalse energiasäästuga seoses proportsionaalne, tagavad liikmesriigid, et elektri ja maagaasi lõpptarbijad varustatakse konkurentsivõimelise hinnaga individuaalsete arvestitega, mis kajastavad täpselt tegelikku energiatarbimist ja annavad teavet tegeliku tarbimisaja kohta.“;

c) lõige 3 jäetakse välja.

6) Lisatakse järgmised artiklid:

*„Artikkel 9a*

### **Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee mõõtmine**

1. Liikmesriigid tagavad, et kaugkütte, kaugjahutuse ja sooja tarbevee lõpptarbijad varustatakse konkurentsivõimelise hinnaga arvestitega, mis kajastavad täpselt tegelikku energiatarbimist.

2. Kui hoonele tarnitakse kütet, jahutust või sooja tarbevett mitut hoonet teenindavast kesksest allikast või kaugkütte- või kaugjahutussüsteemist, paigaldatakse arvesti soojusvaheti juurde või tarnimiskohta.

#### Artikkel 9b

### Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimispõhine mõõtmine ja kulude jaotamine

1. Korterimajades ja mitmeotstarbelistes hoonetes, kus on keskküte või -jahutus või mida varustatakse kaugkütte- või kaugjahutussüsteemist, paigaldatakse individuaalsed arvestid, et mõõta kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimist igas hooneüksuses, kui see on tehniliselt teostatav, kulutasuv ja proportsioonis potentsiaalse energiasäästuga.

Kui individuaalsete arvestite kasutamine ei ole tehniliselt teostatav ega kulutõhus iga hooneüksuse kütte tarbimise mõõtmiseks, kasutatakse igal radiaatoril soojatarbimise mõõtmiseks individuaalseid küttekulujaotureid, välja arvatud juhul, kui liikmesriik tõendab, et selliste küttekulujaoturite paigaldamine ei ole kulutõhus. Sellistel juhtudel võib kaaluda alternatiivseid kulutõhusaid soojatarbimise mõõtmise viise. Iga liikmesriik sõnastab selgelt tehnilise teostatavuse ja kulutasuvuse puudumise kindlaksmääramise üldkriteeriumid, meetodika ja/või korra ning avaldab need.

2. Uutes korterimajades ja uute mitmeotstarbeliste hoonete elamiseks mõeldud osades, kus on keskne kütteallikas sooja tarbevee jaoks või mida varustatakse kaugküttesüsteemist, paigaldatakse individuaalsed arvestid sooja tarbevee mõõtmiseks, ilma et see piiraks lõike 1 esimese lõigu kohaldamist.

3. Kui kortermaju või mitmeotstarbelisi hooned varustatakse kaugkütte- või kaugjahutussüsteemist või kui sellistes majades on põhiline ühine küte või jahutus, tagavad liikmesriigid, et neil on läbipaistvad ja avalikult kättesaadavad riiklikud eeskirjad kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimise kulude jaotamise kohta sellistes hoonetes, et tagada individuaalse tarbimise arvestuse läbipaistvus ja täpsus. Kui see on asjakohane, hõlmavad nimetatud eeskirjad juhiseid energiakulude jaotamise viisi kohta järgmiselt:

- a) soe tarbevesi;
- b) hoone seadmetest kiirguv soojus ja ühispindade kütmiseks kasutatav soojus (kui trepikodades ja koridorides on radiaatorid);
- c) korterite küte ja jahutus.

#### Artikkel 9c

### Kaugloetavuse nõue

1. Artiklite 9a ja 9b kohaldamiseks paigaldatakse pärast 25. oktoobrit 2020 üksnes kaugloetavaid arvesteid ja küttekulujaotureid. Kohaldatakse jätkuvalt artikli 9b lõikes 1 sätestatud tehnilise teostatavuse ja kulutõhususe tingimusi.

2. Paigaldatud arvestid ja küttekulujaoturid, mis ei ole kaugloetavad, ehitatakse ümber kaugloetavaks või vahetatakse välja kaugloetavate arvestitega hiljemalt 1. jaanuariks 2027, välja arvatud juhul, kui asjaomane liikmesriik tõendab, et see ei ole kulutasuv.“

7) Artiklit 10 muudetakse järgmiselt:

a) pealkiri asendatakse järgmisega:

**„Gaasi- ja elektriarvetel esitatav teave“;**

b) lõike 1 esimene lõik asendatakse järgmisega:

„1. Kui lõpptarbijatel ei ole direktiivides 2009/72/EÜ ja 2009/73/EÜ osutatud arukaid arvesteid, tagavad liikmesriigid, kui see on tehniliselt teostatav ja majanduslikult põhjendatud, kooskõlas VII lisa punktiga 1.1 hiljemalt 31. detsembriks 2014, et arvetel esitatav teave on usaldusväärne, täpne ja vastab tegelikule elektri- ja gaasitarbimisele.“

8) Lisatakse järgmine artikkel:

„Artikkel 10a

#### **Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee arvetel esitatav teave ja tarbimisandmed**

1. Kui on paigaldatud arvestid ja küttekulujaoturid, tagavad liikmesriigid, et arvetel esitatav teave ja tarbimisandmed on usaldusväärsed, täpsed ja põhinevad tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul, vastavalt VIIa lisa punktidele 1 ja 2 kõigi lõppkasutajate puhul, kelleks on füüsilised või juriidilised isikud, kes ostavad kütet, jahutust ja sooja tarbevett isiklikuks lõpptarbimiseks, või füüsilised või juriidilised isikud, kes kasutavad eramaja või kortermaja või mitmeotstarbelise hoone üksust, millele tarnitakse kütet, jahutust või sooja tarbevett keskest allikast, ja kellel ei ole otse- ega individuaalset lepingut energiatarbijajaga.

Kui liikmesriik nii ette näeb, võib seda kohustust täita näitude regulaarse iselugemise süsteemiga, mille puhul lõpptarbijad või -kasutajad teatavad oma arvesti näidud energiatarbijale, välja arvatud juhul, kui kasutatakse artikli 9b kohast küttekulujaoturitel põhinevat tarbimispõhist mõõtmist. Arve esitatakse hinnangulise tarbimise või ühtse määra alusel üksnes juhul, kui lõpptarbijat või -kasutajat ei ole teatanud arvestinäituseid teatava arveperioodi kohta.

2. Liikmesriik:

- a) nõuab, et kui teave lõppkasutaja energiaarvete ja varasema tarbimise kohta või küttekulujaoturi näidud on kättesaadavad, tehakse need lõppkasutaja taotluse korral kättesaadavaks tema määratud energiataitajale;
- b) tagab, et lõpptarbijatele pakutakse võimalust saada arvetel esitatavat teavet ja arveid elektrooniliselt;
- c) tagab, et kõikidele lõppkasutajatele esitatakse selge ja arusaadav teave arvega vastavalt VIIa lisa punktile 3, ning
- d) edendab küberturvalisust ja tagab lõppkasutajate eraelu puutumatus ja andmekaitse kooskõlas kohaldatava liidu õigusega.

Liikmesriik võib näha ette, et lõpptarbijat taotluse korral ei käsitata arvel esitatavat teavet maksenõudena. Sellisel juhul tagavad liikmesriigid, et tegelike maksete tegemiseks pakutakse paindlikku korda.

3. Liikmesriigid otsustavad, kes vastutavad lõigetes 1 ja 2 osutatud teabe esitamise eest lõppkasutajatele, kellel ei ole otse- ega individuaalset lepingut energiatarbijajaga.“

9) Artikkel 11 asendatakse järgmisega:

„Artikkel 11

#### **Elektri- ja gaasitarbimise mõõtmise andmetele ja arvetel esitatavale teabele juurdepääsu kulu**

Liikmesriigid tagavad, et lõpptarbijad saavad kõik oma arved ja arvetel esitatava teabe energia tarbimise kohta tasuta ning et lõpptarbijad pääsevad oma tarbimisandmetele juurde asjakohasel viisil ja tasuta.“

10) Lisatakse järgmine artikkel:

„Artikkel 11a

#### **Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee tarbimise mõõtmise andmetele, arvetel esitatavale teabele ja tarbimisandmetele juurdepääsu kulu**

1. Liikmesriigid tagavad, et lõppkasutajad saavad kõik arved ja arvetel esitatava teabe energiatarbimise kohta tasuta ning et lõppkasutajad pääsevad oma tarbimisandmetele juurde asjakohasel viisil ja tasuta.

2. Olenemata käesoleva artikli lõikest 1, jaotatakse kortermajades ja mitmeotstarbelistes hoonetes kütte, jahutuse ja sooja tarbevee individuaalse tarbimise eest arvetel esitatava teabe koostamise kulud artikli 9b kohaselt kasumit mittetaotleval viisil. Kulud, mis tulenevad sellest, et nimetatud ülesanne antakse kolmandale isikule, näiteks teenuseosutajale või kohalikule energiatarbijale, ja mis hõlmavad tegeliku individuaalse tarbimise mõõtmist, jaotamist ja arvestamist sellistes hoonetes, võib edasi kanda lõppkasutajatele niivõrd, kui võrd need kulud on mõistlikud.

3. Et tagada lõikes 2 osutatud tarbimispõhise mõõtmise teenuste mõistlikud kulud, võivad liikmesriigid ergutada konkurentsi kõnealusel teenusesektoris, võttes asjakohaseid meetmeid, näiteks soovitades või muul moel edendades hankemenetluse kasutamist või koostalitlusvõimeliste seadmete ja süsteemide kasutamist, mis hõlbustavad teenuseosutaja vahetamist.“

11) Artiklisse 15 lisatakse järgmine lõige:

„2a. Pärast asjaomaste sidusrühmadega konsulteerimist töötab komisjon hiljemalt 31. detsembriks 2020 välja ühise metoodika, et ergutada võrguettevõtjaid vähendama kulusid, rakendama infrastruktuuri investeerimise kulu- ja energiatõhusa programmi ning võtma kohasel viisil arvesse võrgu energiatõhusust ja paindlikkust.“

12) Artiklisse 20 lisatakse järgmised lõiked:

„3a. Et kaasata erasektori vahendeid energiatõhususe meetmete ja energia säästmiseks tehtavate renoveerimistöde rahastamise kooskõlas direktiiviga 2010/31/EL, peab komisjon dialoogi nii avaliku kui ka erasektori finantseerimisasutustega, et teha kindlaks võimalikud poliitikameetmed, mida ta saab võtta.

3b. Lõikes 3a osutatud meetmed hõlmavad järgmist:

- a) kapitaliinvesteeringute mobiliseerimine energiatõhususse, võttes arvesse energiasäästu laiemat mõju finantsrisiki juhtimisele;
- b) paremate energiatõhusust ja finantstulemusi puudutavate andmete tagamine:
  - i) analüüsides täpsemalt, kuidas energiatõhususse investeerimine parandab varade alusväärtust;
  - ii) toetades uuringuid, millega hinnatakse energiatõhususse investeerimisest saadavate mitteenergiaste hüvede rahalist väärtust.

3c. Et kaasata erasektori vahendeid energiatõhususe meetmete ja energia säästmiseks tehtavate renoveerimistöde rahastamise, teevad liikmesriigid käesoleva direktiivi rakendamisel järgmist:

- a) kaaluvad võimalusi kasutada paremini ära artikli 8 kohaseid energiaauditeid, et mõjutada otsuste tegemist;
- b) kasutavad optimaalselt võimalusi ja vahendeid, mis on välja pakutud algatuses „Arukate hoonete arukas rahastamine“.

3d. Komisjon esitab hiljemalt 1. jaanuariks 2020 liikmesriikidele juhised erainvesteeringute soodustamise kohta.“

13) Artikli 22 lõige 2 asendatakse järgmisega:

„2. Komisjonil on õigus võtta kooskõlas artikliga 23 vastu delegeeritud õigusakte, et muuta käesolevat direktiivi, kohandades I–V, VII–X ja XII lisas osutatud väärtusi, arvutusmeetodeid, primaarenergia koefitsiendi vaikeväärtusi ja nõudeid tehnika arenguga.“

14) Artiklit 23 muudetakse järgmiselt:

a) lõige 2 asendatakse järgmisega:

„2. Artiklis 22 osutatud õigus võtta vastu delegeeritud õigusakte antakse komisjonile viieks aastaks alates 24. detsembrist 2018. Komisjon esitab delegeeritud volituste kohta aruande hiljemalt üheksa kuud enne viieaastase tähtaja möödumist. Volituste delegeerimist pikendatakse automaatselt samaks ajavahemikuks, välja arvatud juhul, kui Euroopa Parlament või nõukogu esitab selle suhtes vastuväite hiljemalt kolm kuud enne iga ajavahemiku lõppemist.“;

b) lisatakse järgmine lõige:

„3a. Enne delegeeritud õigusakti vastuvõtmist konsulteerib komisjon kooskõlas 13. aprilli 2016. aasta institutsioonidevahelises parema õigusloome kokkuleppes (\*) sätestatud põhimõtetega iga liikmesriigi määratud ekspertidega.

(\*) ELT L 123, 12.5.2016, lk 1.“

15) Artiklit 24 muudetakse järgmiselt:

a) lisatakse järgmine lõige:

„4a. Seoses energialiidu olukorda käsitleva aruandega annab komisjon aru CO<sub>2</sub>-turu toimimise kohta kooskõlas määruse (EL) 2018/1999 artikli 35 lõike 1 ja lõike 2 punktiga c, võttes arvesse käesoleva direktiivi rakendamise mõju.“;

b) lisatakse järgmised lõiked:

„12. Hiljemalt 31. detsembriks 2019 hindab komisjon mõiste „väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad“ rakendamise tõhusust artikli 8 lõike 4 kohaldamisel ning esitab aruande Euroopa Parlamendile ja nõukogule. Võimalikult kiiresti pärast kõnealuse aruande esitamist võtab komisjon asjakohasel juhul vastu seadusandlikud ettepanekud.

13. Hiljemalt 1. jaanuariks 2021 hindab komisjon võimalust parandada energiatõhusust energia muundamisel, transformeerimisel, ülekandel, transpordil ja säilitamisel ning esitab Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande. Asjakohasel juhul lisatakse aruandele seadusandlikud ettepanekud.

14. Hiljemalt 31. detsembriks 2021, juhul kui maagaasi siseturgu käsitleva direktiivi 2009/73/EÜ jaemüügituru sätete kohta ei ole vahepeal esitatud muudatusettepanekuid, hindab komisjon sätteid maagaasi tarbimise mõõtmise, arvete esitamise ja tarbijatele antava teabe kohta ning esitab sellekohase aruande Euroopa Parlamendile ja nõukogule, et neid sätteid asjakohasel juhul kohandada direktiivi 2009/72/EÜ vastavate elektrienergiat käsitlevate sätetega, et tugevdada tarbijakaitset ning võimaldada lõpptarbijatel saada sagedamat, selget ja ajakohastatud teavet nende poolt maagaasi tarbimise kohta ja muuta oma energiatarbimist. Võimalikult kiiresti pärast kõnealuse aruande esitamist võtab komisjon asjakohasel juhul vastu seadusandlikud ettepanekud.

15. Komisjon hindab hiljemalt 28. veebruariks 2024 ja pärast seda iga viie aasta tagant käesolevat direktiivi ja esitab Euroopa Parlamendile ja nõukogule aruande.

Hindamine hõlmab järgmist:

- a) analüüsitakse, kas kohandada artiklis 5 sätestatud nõudeid ja alternatiivset lähenemisviisi pärast 2030. aastat;
- b) hinnatakse käesoleva direktiivi üldist mõjusust ja vajadust kohandada liidu energiatõhususe poliitikat vastavalt Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste konverentsi 21. istungjärgu tulemusel sõlmitud 2015. aasta Pariisi kokkuleppe (\*) eesmärkidele ning võttes arvesse majanduslikku ja innovatsioonialast arengut.

Asjakohasel juhul lisatakse aruandele ettepanekud täiendavate meetmete võtmiseks.

(\*) ELT L 282, 19.10.2016, lk 4.“

16) Lisasid muudetakse vastavalt käesoleva direktiivi lisale.

#### Artikkel 2

1. Liikmesriigid jõustavad käesoleva direktiivi järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid hiljemalt 25. juuniks 2020.

Liikmesriigid jõustavad artikli 1 punktide 5–10 ning lisa punktide 3 ja 4 järgimiseks vajalikud õigus- ja haldusnormid siiski hiljemalt 25. oktoobriks 2020.

Liikmesriigid edastavad kõnealuste normide teksti viivitamata komisjonile.

Kui liikmesriigid need normid vastu võtavad, lisavad nad nende ametlikul avaldamisel nendesse või nende juurde viite käesolevale direktiivile. Sellise viitamise viisi näevad ette liikmesriigid.

2. Liikmesriigid edastavad komisjonile käesoleva direktiiviga reguleeritavas valdkonnas nende poolt vastu võetud põhiliste õigusnormide teksti.

#### Artikkel 3

Käesolev direktiiv jõustub kolmandal päeval pärast selle avaldamist Euroopa Liidu Teatajas.

*Artikkel 4*

Käesolev direktiiv on adresseeritud liikmesriikidele.

Strasbourg, 11. detsember 2018

*Euroopa Parlamendi nimel*

*president*

A. TAJANI

*Nõukogu nimel*

*eesistuja*

J. BOGNER-STRAUSS

---



## LISA

Direktiivi 2012/27/EL lisasid muudetakse järgmiselt.

1) IV lisa asendatakse joonealune märkus 3 järgmisega:

„<sup>(3)</sup> Kohaldatakse juhul, kui energiasääst arvutatakse primaarenergia põhjal, kasutades energia lõpptarbimisel põhinevat alt-üles-lähenemisviisi. Elektrienergia kWh-des väljendatud säästu arvutamisel kasutab liikmesriik väärtust, mis on kehtestatud läbipaistva meetodiga primaarenergia tarbimist mõjutavate riigi olude alusel, et tagada tegeliku energiasäästu täpne arvutamine. Kõnealused olud peavad olema põhjendatud ja kontrollitavad ning põhinema objektiivsetel ja mittediskrimineerivatel kriteeriumidel. Elektrienergia kWh-des väljendatud säästu arvutamisel võivad liikmesriigid vaikselt kasutada koefitsienti 2,1 või kasutada oma kaalutusõigust, et määratleda teistsugune väärtus, kui nad suudavad seda põhjendada. Nii toimides võtavad liikmesriigid arvesse energiaallikate jaotusi, mis sisalduvad nende lõimitud riiklikes energia- ja kliimakavades, millest teavitatakse komisjoni kooskõlas määrusega (EL) 2018/1999. Hiljemalt 25. detsembriga 2022 ja seejärel iga nelja aasta tagant vaatab komisjon vaadeldud andmete põhjal vaikeväärtuse läbi. Vaikeväärtuse läbivaatamisel võetakse arvesse selle mõju muule liidu õigusele, näiteks direktiivile 2009/125/EÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. juuli 2017. aasta määrusele (EL) 2017/1369, millega kehtestatakse energiamärgistuse raamistik ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2010/30/EL (ELT L 198, 28.7.2017, lk 1).“

2) V lisa asendatakse järgmisega:

## „V LISA

Energiatõhususkohustuste süsteemide või artiklite 7, 7a ja 7b ning artikli 20 lõike 6 kohaselt võetavate muude poliitikameetmete mõju arvutamise ühismeetodid ja -põhimõtted

1. Meetodid, mille järgi arvutatakse muu kui maksustamismeetmetest tulenev energiasääst artiklite 7, 7a ja 7b ning artikli 20 lõike 6 kohaldamiseks

Kohustatud, osalevad või volitatud isikud või avaliku sektori rakendusasutused võivad kasutada järgmisi energiasäästu arvutamise meetodeid:

- a) eeldatav sääst, võttes aluseks varasemaid energiatõhususe parandamise alaseid sõltumatult jälgitud tulemusi samalaadsetes käitistes. Üldine lähenemisviis on eelhindamine;
- b) mõõdetud sääst, mille puhul meetme või meetmepaketi kasutuselevõtul saavutatav sääst määratakse tegeliku energiatarbimise registreerimise teel, võttes vajalikul määral arvesse selliseid tarbimist mõjutada võivaid tegureid nagu täiendavus, kasutatavus, tootmistase ja ilm. Üldine lähenemisviis on järeelhindamine;
- c) suhteline sääst, mille puhul kasutatakse hinnangulisi tehnilisi andmeid. Seda lähenemisviisi võib kasutada üksnes juhul, kui usaldusväärsete mõõtmisandmete saamine konkreetse käitise puhul on keeruline või ebaproportsionaalselt kallis, näiteks kui kompressor või elektrimootor asendatakse sellisega, millel on teistsugune energiatarbimine (kWh) kui sellel, mille säästu on sõltumatult mõõtnud või hinnanud riiklikult kehtestatud meetodite ja võrdlusaluste alusel kvalifitseeritud või akrediteeritud eksperdid, kes on kohustatud, osalevatest või volitatud isikutest sõltumatud;
- d) küsitluste alusel määratud sääst, mille puhul määratakse kindlaks tarbijate reaktsioon nõustamisele, teavituskampaaniatele, märgistamis- ja sertifitseerimissüsteemidele või arukate arvestite kasutuselevõtule. Seda lähenemisviisi võib kasutada üksnes tarbijakäitumise muutumisest tuleneva säästu puhul. Seda ei tohi kasutada füüsiliste meetmete paigaldamisest tuleneva säästu suhtes.

2. Energiatõhususmeetmest saadava energiasäästu kindlaksmääramisel artiklite 7, 7a ja 7b ning artikli 20 lõike 6 kohaldamiseks järgitakse järgmisi põhimõtteid:

- a) Näidatakse, et selline sääst on saadud lisaks säästule, mis oleks saadud igal juhul ilma kohustatud, osalevate või volitatud isikute tegevuseta või avaliku sektori rakendusasutuste tööta. Et teha kindlaks, milline sääst on täiendav sääst, hindavad liikmesriigid, kuidas energiatarbimine

ja -nõudlus muutuks, kui kõnealust poliitikameedet ei võetaks, võttes arvesse vähemalt järgmisi tegureid: energiatarbimise suundumused, tarbijate käitumise muutumine, tehnika areng ning muudest liidu ja liikmesriigi tasandil võetud meetmetest tulenevad muutused.

- b) Sääst, mis tuleneb liidu siduva õiguse rakendamisest, loetakse säästuks, mis oleks saadud igal juhul, ja seega ei saa seda teatada artikli 7 lõike 1 kohase energiasäästuna. Erandina kõnealusest nõudest võib olemasolevate hoonete renoveerimisega saavutatud säästu teatada artikli 7 lõike 1 kohase energiasäästuna, tingimusel et on järgitud käesoleva lisa punkti 3 alapunktis h osutatud olulisuse kriteeriumi. Säästu, mis saadakse uute hoonete jaoks selliste riiklike miinimumnõuete kohaldamisest, mis on kehtestatud enne direktiivi 2010/31/EL ülevõtmist, võib teatada artikli 7 lõike 1 punkti a kohase energiasäästuna, tingimusel et on järgitud käesoleva lisa punkti 3 alapunktis h osutatud olulisuse kriteeriumi ning et liikmesriigid on kooskõlas artikli 24 lõikega 2 oma riiklikes energiatarbimise tegevuskavades sellisest säästust teada andnud.
- c) Arvesse võib võtta üksnes sellist säästu, mis ületab järgmist:
- i) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruste (EÜ) nr 443/2009 (\*) ning (EL) nr 510/2011 (\*\*) rakendamise tõttu uutele sõiduautodele ja uutele väikestele tarbesõidukitele kehtivad liidu heitenormid;
  - ii) direktiivi 2009/125/EÜ rakendusmeetmete rakendamise järel teatavate energiamõjuga toodete turult eemaldamise liidu nõuded.
- d) Lubatud on poliitikameetmed, mille eesmärk on edendada suurema energiatarbimise tasemega tooteid, seadmeid, transpordisüsteeme, sõidukeid ja kütuseid, hooned ja ehitusdetalle, protsesse või turgusid.
- e) Hoonete välispinnal või sees väikesemahuliste taastuvenergia tehnoloogiate kasutuselevõtmise edendamise meetmeid võib võtta arvesse artikli 7 lõike 1 kohaselt nõutava energiasäästu saavutamisel, kui need toovad kaasa kontrollitava ja mõõdetava või hinnatava energiasäästu. Energiasäästu arvutamine peab vastama käesolevas lisas sätestatud nõuetele.
- f) Tõhusamate toodete ja sõidukite kasutuselevõttu kiirendavate poliitikameetmete puhul võib teatada säästu täies ulatuses, kui tõendatakse, et toode või sõiduk võetakse kasutusele enne selle eeldatava keskmise kasutusea möödumist või enne tavapärasel väljavahetamisega ning sääst teatatakse üksnes selle aja kohta, mis eelneb väljavahetatava toote või sõiduki eeldatava keskmise kasutusea möödumisele.
- g) Energiatarbimise meetmete kasutuselevõtu edendamisel tagavad liikmesriigid asjakohasel juhul, et järgitakse toodetele, teenustele ja meetmete võtmisele kehtestatud kvaliteedistandardeid ning standardite puudumise korral võetakse need kasutusele.
- h) Piirkondadevaheliste kliimaerinevuste arvessevõtmiseks võivad liikmesriigid otsustada kohandada säästu standardväärtusele või otsustada esitada erinevaid energiasääste piirkondadevaheliste temperatuurierinevuste tõttu.
- i) Energiasäästu arvutamisel võetakse arvesse meetmete kestust ja energiasäästu aja jooksul kahanemise määra. Selle arvutamiseks liidetakse kokku kogu üksikmeetmetest saadud energiasääst, mis saavutatakse üksikmeetme rakenduskuupäeva ja vastavalt kas 2020. aasta 31. detsembri või 2030. aasta 31. detsembri vahel. Liikmesriigid võivad kasutada ka muud arvutusmeetodit, mille tulemusena saadakse hinnanguliselt vähemalt sama suur summaarne energiasäästu kogus. Muu arvutusmeetodi kasutamisel peavad liikmesriigid tagama, et kõnealuse muu meetodiga arvatud summaarne energiasäästu kogus ei ületaks seda energiasäästu kogust, mis saadakse, liites kokku kõikide üksikmeetmete energiasäästu, mis saavutatakse üksikmeetme rakenduskuupäeva ja vastavalt kas 2020. aasta 31. detsembri või 2030. aasta 31. detsembri vahel. Liikmesriigid kirjeldavad üksikasjalikult määruse (EL) 2018/1999 kohastes lõimitud riiklikes energia- ja kliimakavades muud meetodit ja kehtestatud sätteid, et tagada kõnealuse siduva arvutusnõude täitmine.
3. Liikmesriigid tagavad, et artikli 7b ja artikli 20 lõike 6 kohaselt võetavate poliitikameetmete suhtes järgitakse järgmisi nõudeid:
- a) poliitikameetmed ja üksikmeetmed peavad andma kontrollitava lõpptarbimise energiasäästu;

- b) iga osaleva või volitatud isiku või avaliku sektori rakendusametuse (vastavalt asjaoludele) vastutus peab olema selgelt kindlaks määratud;
  - c) energiasääst, mis saavutatakse või mis tuleb saavutada, tuleb teha kindlaks läbipaistval viisil;
  - d) nõutavat energiasäästu kogust või energiasäästu kogust, mis tuleb saavutada poliitikameetmega, tuleb väljendada energia lõpptarbimise või primaarenergia tarbimise kaudu, kasutades IV lisas sätestatud ümberarvutustegureid;
  - e) volitatud isikute, osalevate isikute ja avaliku sektori rakendusametuse saavutatud energiasäästu kohta tuleb esitada ja avalikustada aastaaruanne, nagu ka andmed energiasäästu iga-aastaste suundumuste kohta;
  - f) tulemusi tuleb jälgida ja kui edusammud ei ole rahuldavad, tuleb võtta asjakohaseid meetmeid;
  - g) ühest üksiktoimingust tulenevat energiasäästu võib teatada ainult üks isik;
  - h) tuleb näidata, et teatatud energiasääst on oluliselt saavutatud tänu volitatud või osaleva isiku või avaliku sektori rakendusametuse tegevusele.
4. Artikli 7b kohaste maksustamisalaste poliitikameetmete abil saadud energiasäästu kindlakstegemisel kohaldatakse järgmisi põhimõtteid:
- a) arvesse võetakse üksnes sellistest maksustamismeetmetest saadud energiasäästu, mille korral ületatakse madalaimat kütuste suhtes kohaldatavat maksustamismäära, mis on sätestatud nõukogu direktiivides 2003/96/EÜ (\*\*\*) ja 2006/112/EÜ (\*\*\*\*);
  - b) (energia) maksustamismeetmete mõju arvutamisel kasutatavad hinnaelastsused peavad kajastama energianõudluse reageerimist hinna muutumisele ning need tuleb kujundada kõige värskemate ja esindavamate ametlike andmete alusel;
  - c) eraldi arvestatakse kaasnevatest maksustamispoliitika vahenditest, sealhulgas maksusoodustustest või fondi sissemaksest, saadud energiasääst.
5. Metoodikast teatamine
- Liikmesriigid teatavad komisjonile kooskõlas määrusega (EL) 2018/1999 üksikasjaliku metoodika energiatõhususkohustuste süsteemide ja alternatiivsete meetmete kasutamiseks ning artiklite 7a ja 7b ning artikli 20 lõike 6 kohaldamiseks. Teade peab sisaldama järgmisi andmeid, välja arvatud maksustamise puhul:
- a) artikli 7 lõike 1 esimese lõigu punkti b kohaselt nõutav energiasäästu tase või kogu perioodil 1. jaanuarist 2021 kuni 31. detsembrini 2030 eeldatavalt saavutatav energiasääst;
  - b) kohustatud, osalevad või volitatud isikud või avaliku sektori rakendusametused;
  - c) sihtsektorid;
  - d) poliitikameetmed ja üksikmeetmed, sealhulgas iga meetme rakendamisest eeldatavalt saadav kumulatiivse energiasäästu kogus;
  - e) kohustusperioodi kestus energiatõhususkohustuste süsteemide osas;
  - f) poliitikameetmega ette nähtud üksikmeetmed;
  - g) arvutusmeetod, sealhulgas täiendavuse ja olulisuse määramise viis, ning meetodid ja võrdlusalused, mida kasutatakse hinnangulise eeldatava ja suhtelise energiasäästu määramiseks;
  - h) meetmete kestus ning kuidas seda arvutatakse või millel see põhineb;
  - i) liikmesriigisiseste kliimaerinevustega arvestamiseks valitud lähenemisviis;
  - j) artiklites 7a ja 7b ette nähtud meetmete seire- ja kontrollisüsteemid ning see, kuidas tagatakse nende sõltumatus kohustatud, osalevatest ja volitatud isikutest;
  - k) maksustamise puhul:
    - i) sihtsektorid ja maksumaksjate segment;
    - ii) avaliku sektori rakendusametused;

- iii) eeldatavalt saavutatav energiasääst;
- iv) maksustamismeetme kehtivusaeg ning
- v) arvutusmeetod, sealhulgas hinnaelastsuste kasutamine ja teave selle kohta, kuidas need on määratud.

- (\*) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2009. aasta määrus (EÜ) nr 443/2009, millega kehtestatakse uute sõiduautode heitenormid väikesõidukite süsinikdioksiidiheite vähendamist käsitleva ühenduse tervikliku lähenemisviisi raames (ELT L 140, 5.6.2009, lk 1).
- (\*\*) Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2011. aasta määrus (EL) nr 510/2011, millega kehtestatakse uute väikeste tarbesõidukite heitenormid, lähtudes väikesõidukite CO<sub>2</sub>-heite vähendamist käsitlevast liidu terviklikust lähenemisviisist (ELT L 145, 31.5.2011, lk 1).
- (\*\*\*) Nõukogu 27. oktoobri 2003. aasta direktiiv 2003/96/EÜ, millega korraldatakse ümber energiatoodete ja elektrienergia maksustamise ühenduse raamistik (ELT L 283, 31.10.2003, lk 51).
- (\*\*\*\*) Nõukogu 28. novembri 2006. aasta direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi (ELT L 347, 11.12.2006, lk 1).“

3) VII lisa pealkiri asendatakse järgmisega:

„Tegelikul elektri- ja gaasitarbimisel põhinevate arvete esitamise ja arvetel esitatava teabe miinimumnõuded“.

4) Lisatakse järgmine lisa:

„VIIa LISA

Kütte, jahutuse ja sooja tarbevee arvete esitamise ja tarbimisandmete miinimumnõuded

1. Tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul põhinev arvete esitamine

Et lõppkasutajatel oleks võimalik oma energiatarbimist muuta, tuleb tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul põhinevad arved esitada vähemalt üks kord aastas.

2. Arvete või tarbimisandmete esitamise miinimumsagedus

Kui on paigaldatud kaugloetav arvesti või küttekulujaotur, esitatakse alates 25. oktoobrist 2020 tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul põhinev arve või tarbimisandmed lõppkasutajale vähemalt üks kord kvartalis, kui lõpptarbijal on seda nõudnud või kui ta on valinud elektroonilise arve, muudel juhtudel kaks korda aastas.

Kui on paigaldatud kaugloetav arvesti või küttekulujaotur, esitatakse lõppkasutajale alates 1. jaanuarist 2022 tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul põhinev arve või tarbimisandmed vähemalt üks kord kuus. Need võidakse teha kättesaadavaks ka interneti kaudu ja neid võib ajakohastada nii sageli, kui seda võimaldavad kasutatavad mõõtmisseadmed ja -süsteemid. Küte ja jahutus võidakse sellest nõudest vabastada hooajavalisel ajal.

3. Arvetel esitatav miinimumteave

Liikmesriigid tagavad, et lõppkasutajale tehakse arvel või koos sellega selgelt ja arusaadavalt kättesaadavaks järgmine tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul põhinev teave:

- a) kehtivad hinnad ja tegelik energiatarbimine või soojuse kogumaksumus ja küttekulujaoturi näidud;
- b) andmed kasutatud tegeliku kütteseguga ja seotud iga-aastase kasvuhoonegaaside heite koguse kohta, sealhulgas lõppkasutajale, kellele tarnitakse kaugkütet või -jahutust, ning erinevate kohaldatud maksude, lõivude ja tariifide kirjeldus. Liikmesriigid võivad kasvuhoonegaaside heidet käsitleva teabe esitamise nõuet piirata, et see hõlmaks üksnes tarneid kaugküttesüsteemidest, mille summaarne nimisoojusvõimsus on vähemalt 20 MW;

- c) lõppkasutaja jooksva energiatarbimise võrdlus eelmise aasta sama perioodi tarbimisega, eelistatavalt graafiliselt, kliimale vastava korrigeerimisega kütte ja jahutuse osas;
- d) tarbijaorganisatsioonide, energiaagentuuride või samalaadsete asutuste kontaktandmed, sh veebiaadressid, kust on võimalik saada teavet kasutatavate energiatõhususe parandamise meetmete, lõppkasutajate võrreldavate profiilide ja energiat tarbivate seadmete tegelike tehniliste näitajate kohta;
- e) teave asjakohase kaebuste esitamise korra, ombudsmani teenuste või vaidluste alternatiivse lahendamise mehhanismide kohta vastavalt liikmesriigis kohaldatavale korrale;
- f) võrdlus samasse kategooriasse kuuluva keskmise tava- või võrdluseks võetud lõppkasutajaga. Elektrooniliste arvete puhul võib selle võrdluse teha kättesaadavaks internetis ja viidata sellele arvel.

Arved, mis ei põhine tegelikul tarbimisel või küttekulujaoturi näidul, peavad sisaldama selget ja arusaadavat selgitust selle kohta, kuidas arvel esitatud summa arvutati, ja vähemalt punktides d ja e osutatud teavet.“

5) IX lisa 1. osa neljanda lõigu punkt g asendatakse järgmisega:

„g) Majandusanalüüs: mõjude ülevaade

Majandusanalüüside tegemisel võetakse arvesse kogu asjakohane majanduslik mõju.

Liikmesriigid võivad hinnata ja otsuste tegemisel arvesse võtta analüüsitud stsenaariumide kohaseid energiatarbimise suuremast paindlikkusest ning elektrivõrgu optimaalsemast toimimisest tulenevaid kulusid ja energiasäästu, sealhulgas vähendatud infrastruktuuri investeeringutest tulenevat kulude kokkuhoidu ja säästu.

Esimeses lõigus osutatud tulud ja kulud peavad hõlmama vähemalt järgmist.

i) Tulud

- Toodangu tarbijaväärtus (soojus ja elekter)
- Võimaluse korral välistulu, näiteks keskkonna, kasvuhoonegaaside heite, tervise ja ohutusega seotud tulud
- Võimaluse korral mõju tööturule, energiajulgeolekule ja konkurentsivõimele

ii) Kulud

- Tehaste ja seadmete kapitalikulud
- Seotud energiavõrkude kapitalikulud
- Muutuvad ja püsivad tegevuskulud
- Energiakulud
- Võimaluse korral keskkonna, tervise ja ohutusega seotud kulud
- Võimaluse korral tööturu kulud, energiajulgeolek, konkurentsivõime“.

6) XII lisa esimese lõigu punkt a asendatakse järgmisega:

„a) koostavad ja avaldavad standardeeskirjad, milles käsitletakse kulude kandmist ja jagamist seoses tehniliste kohandustega (näiteks võrguga liitumised, võrguarendustööd ja uute võrkude kasutuselevõtt, võrgu toimimise parandamine ja võrgureeglite mittediskrimineeriva rakendamise sätted), mida on vaja, et kaasata uusi tootjaid, kes tarnivad ühendatud võrku tõhusal koostootmisel toodetud elektrienergiat;“.